VERHANDELING

OVER DE

INDIAANSCHE POKKEN;

DOOR

PIETER MATTHYS NIELEN,

MEDIC. DOCTOR TE UTRECHT.

ONDER DE ZINSPREUKE:

Medicus si quidem suffecerit ad cognoscendum, sufficiet etiam ad sanandum (*).

Het belang, dat wy allen, het zy middelyk of onmiddelyk, hebben in de welvaart der *West Indische Colonien*, leidt ons noodzaaklyk, om onder anderen ook de gezond-

(*) Deze Verhandeling is aan de Maatschappye gepræsenteerd, alleen getekend met gemelde Zinspreuk, en de naam des Schryvers is niet bekend geweest, dan na dat dezelve was goedgekeurd.

zondheid der Bewooners van deze Wereld-oord te behartigen. Wy konnen derhalven niet met een onverſchillig oog aanzien de gebreken, die als gevolgen (ik durv zeggen meest al uit onkundige behandelingen) van de Ziekte, by de *Hollanderen* bekend onder den naam van *Indiaanſche Pokken*, zo veele Slaaven in diervoegen doen kwynen, dat zy dikwils geheel onmachtig worden, om aan hunne Meesters van eenigen dienst te konnen zyn: behalven, dat de Blanken, die dezelve gewesten bewoonen, voor de aandoeningen van deze ziekte niet geheel en al beveiligd zyn, en aldus ook aan haare akelige gevolgen bloot ſtaan. Aan deze gevolgen volmaakt te voorzien, is niet wel mogelyk, zo lang de volledige beſchryvingen van de *Indiaanſche Pokken*, en vooral van haare rechte geneeswyze, ontbreeken. Zie daar de reden! die my aanzettede om de bedenkingen, die ik uit myne waarneemingen van deze Ziekte in de *Colonie* van *Eſſequebo* en *Demerary*, gemaakt heb, tot 's lands welzyn openbaar te maaken.

B E P A A L I N G.

Het is eene beſmettelyke Huid-ziekte, alleen eigen aan de Landen, die onder de zogenaamde verzengde lugtſtreek gelegen zyn, en die, zo *Indiaanen* als zwarte Volkeren, die deze lugtſtreek bewoonen, zonder onderſcheid van Sexe of

of ouderdom, meest allen eenmaal in hun leven, doch gemeenlyk in hunne jeugd aandoet, gelyk in *Europa* ieder *Europeaan* byna de Kinderpokjes ondergaat: openbaarende zig door Puisten in de Huid, die langzaam en byna zonder eenige merkbaare koorts tot verettering overgaan; tot rypheid gekoomen zynde, eenen taaijen, dikken en ſpekachtigen Etter bevatten; verder langzaam verdroogen, in korſten veranderen en dan afvallen; omtrent gelyk men waarneemt in het beloop der Kinder-pokjes; maar altyd met dit aanmerkelyk onderſcheid, dat de *Indiaanſche* Pokken veel langer duuren, gemeenlyk veel grooter zyn, eenen ganſch anderen Etterſtof bevatten, en nooit met zulke hevige en ſchielyke toevallen, als wel de Kinder-pokjes, vergezeld worden.

Die eenmaal deze Ziekte heeft doorgeſtaan, blyft meestal het overige van zyn leven voor dezelve bevryd en onbeſmettelyk, in weerwil dat hy zig blootſtelle aan eene allernauwſte omgang met die geenen, die 'er aan ziek zyn. Maar de *Europeaanen*, offſchoon dezelfde Gewesten bewoonende, ondergaan deze Ziekte zeldzaam, en by aldien zy niet uit Ouders geboren zyn, die dezelve geleden hebben, zo tast ze hen nooit aan, dan door beſmettinge; terwyl dezelve zo by de *Indiaanen* als *Negers*, nog dikwils uit zig zelve, dat is zonder eenige vooraf-

gaande besmettinge ontstaat; en dit is voornaamlyk eene reden, waarom men deze Ziekte aan de *Indiaanen* en *Negers* erfelyk schynt te mogen noemen.

B E N A A M I N G.

BONTIUS, die deze Ziekte in de *Oost-Indien* heeft waargenomen, beschryft ze onder den naam van *Amboinsche Pokken* (*a*). De Latynsche Schryvers hebben dezelve geboekt onder den naam van *Lues*, en om ze van de *Lues venerea* te onderscheiden, noemen zy dezelve *Lues Indica*, *Indiarum sive Indorum.* De Franschen geeven daar aan den naam van *Epian.* De Engelschen noemen ze *Jaws*, eene Schotsche benaaming, die, volgens sommigen, wel eer aan alle soorten van Uitslag in de Huid gegeeven wierd, maar die men daarna alleen aan de *Indiaansche* Pokken heeft toegeëigend (*b*): deze benaaming is in *Neêrlands Colonien* ook by veelen der Nederlanderen in gebruik.

OOR-

(*a*) *De Med. Ind.* Cap. XIX.

(*b*) GODEFR. WILH. SCHILLING *de Morb. in Europ. pene ignoto, quem Americani vocant Jaws*, §. 1. Deze Verhandeling is zeker de beste van die, welke over de *Indiaansche Pokken* tot hier toe het licht zagen, en den Schryver koomt alle lof toe, van wel het eerst een recht denkbeeld, zo van den aart, als van de waare geneeswyze dezer Ziekte, aan het Publicq te hebben medegedeeld: des onaangezien, zal

OORZAAKEN.

De naaste Oorzaak der *Indiaansche Pokken* is gelegen in de uitwerking van het Pok-vergift op het bloed der geenen, die nooit deze Ziekte geleden hebben.

Dit

zal men het my, hoop ik, ten besten duiden, wanneer ik aanmerke, dat 'er veele zaaken zyn, de kennis en behandeling van deze Ziekte raakende, die door den Heere SCHILLING of niet beschreeven, of te min uitgebreid, immers niet genoeg ontvouwd, voorgesteld zyn, om tot eenen gemeenen leiddraad te konnen dienen voor allen, dewelken zig in de *Indiën* met de behandeling dezer Ziekte bezig houden. In de beschryvinge van eene Ziekte zo gemeen als deze, zo min recht bekend, zo onderworpen aan verkeerde behandelingen, meest al veroorzaakt door het kwaad aangenomen gevoelen in min kundigen, dient men alles te voorzien, zelfs het geene in de oogen der meer verlichten slegts als beuzeling voorkoomt, indien daar uit gevolgen van meerder gewigt konnen voortvloejen. Aangezet door deze reden, heb ik getracht na de gemelde Beschryving van den Heere SCHILLING, ter volmaakter bekendmaaking van deze Ziekte, zo veel in my is, het myne toe te brengen, en daar by goedgevonden, myne aanmerkingen desaangaande, aan het wyzer oordeel der Geleerde deskundige Leden dezer loffelyke Maatscha pye te onderwerpen. Het is 'er nogthans verre van daan, dat ik my zoude vleijen deze Ziekte in het vereischte daglicht gesteld te hebben: ik twyffel geenzints, of zy zal, waar ze onder het oog van kundigen in de *Indiën* verschynt en behandeld word, nog daaglyks nieuwe omstandigheden konnen verschaffen, die hunnen aandacht verdienen. De Kinder-pokjes waren wel al van den beroemden RHASES, en andere Arabieren beschreeven; maar mag nog onze tegenwoordige Eeuw zig niet beroemen, zeer veel tot derzelver volmaakter kennis en geneeswyze toegebracht te hebben?

Dit vergift ontstaat by geval uit zyne eigene oorzaaken, maar het wordt in de Ziekte zelve vermenigvuldigd, en, door middel van de besmettinge, van den een aan den ander medegedeeld. Aldus wordt de Ziekte voortgeplant even als verscheiden andere besmettelyke Ziektens, die, na dat ze eens uit haare eigen oorzaaken, dat is zonder eenige voorafgaande besmettinge, geboren zyn, zig alomme konnen uitbreiden, alleen door de overgang der smetstoffen, die in ieder ziekte van dezelve soort, op nieuw vermenigvuldigd worden; of (zo als VAN SWIETEN (*c*) wegens de besmetting der Kinder-pokjes spreekt), gelyk eene enkele vonk vuur in staat is eenen fellen brand te doen ontstaan, die zig kan uitbreiden, zo lang 'er nog iets van het brandbaar voedzel des vuurs tegenwoordig zy. Daarenboven laaten, volgens sommigen, de *Indiaansche Pokken*, schoon geneezen zynde, hunne zaaden na, die verder door middel van de voortteelinge medegedeeld worden aan de nakroost, in deze vroeg of laat zig ontwinden, en dan dezelve Ziekte doen geboren worden, in alles gelyk zynde aan die van de Ouders, zonder dat 'er nieuwe oorzaaken tot het voortbrengen van Pok-vergift noch besmetting plaats

(*c*) *Comment. in* H. BOERHAAVII *Aphor.* Tom. V. pag. 18. §. 1382.

plaats hadden (*d*). Deze Ziekte ontſtaat derhalven uit haare eigen oorzaaken, door beſmettinge of door overervinge.

Over de eigen oorzaaken der *Indiaanſche Pokken*, dat is over die, welke het Pok-vergift doen ontſtaan zonder beſmettinge noch overervinge, beken ik niet dan duisterheden te konnen voordraagen.

BONTIUS (*e*) ſtelt deze oorzaaken in eene byzondere eigenſchap van de lugtſtreek: in de ziltige dampen, die van alomme uit de Zee opſtygende, den Dampkring bezwalken, in de grove, zwaarmoedige en ſlymige voedſels, zo als inzonderheid de Zee-Visſchen, die in de *Indiën* in een algemeen en gedurig gebruik zyn: nog brengt hy tot dezelve het gebruik van zekere Koeken, aldaar in plaats van brood gebruikelyk, en die uit het meel van de basten van zekeren Boom (*f*) getrokken, en *Sagou* genaamd, bereid worden; gelyk ook nog den drank, *Saguer* genaamd, die uit zekere boom getrokken word, op dezelve wyze, als de Inwooners aldaar gewoon zyn het vogt, *Towac* by

(*d*) F. ALLAMAND, *Hiſt. Luis Indicæ.* Zie *Nov. Act. Phyſ. Med.* Tom. IV. pag. 88.

(*e*) *l. c.*

(*f*) *Arbor Zagoe Amboinenſis*, by de Inwooneren bekend onder den naam van *Lapia. Diction. raiſonné-univerſel de matiere Medicale*, Tom. VII. pag. 11 & ſuiv.

by hen genaamd , te trekken uit de Indifche Palm of *Cocos*-Boom.

Dat de eigenfchap van de Lugtftreek tot het voortbrengen van deze Ziekte medewerkt , is waarfchynlyk , dewyl dezelve nimmer in andere Landen , dan in die , welke onder de verzengde Lugtftreek gelegen zyn , wordt waargenomen , in weerwil zelfs van alle de Overtogten , die 'er thans gedurig uit deze naar andere wereld-oorden gefchieden. Maar , dat de lugt van den Dampkring , door welke dampen die ook bezwalkt zy , alleen in ftaat zoude zyn , om deze Ziekte te veroorzaaken , blykt geenzins : want de Blanken , die dezelve lugtftreek gedurende verfcheide Eeuwen reeds bewoond hebben , diende in dit geval , even als de *Indiaanen* en *Negers* , door de *Indiaanfche Pokken* aangedaan te worden , zonder voorafgaande befmettinge , zo als men waarneemt in de *Epidemique* Ziektens : nogthans heeft men tot hier toe nooit waargenomen , dat de *Europeaanen* (mits zy niet van Ouders geboren waren , die deze Ziekte geleden hadden) dezelve anders , dan door befmettinge , hebben verkreegen.

Even min waarfchynlyk is het , dat deze Ziekte zoude ontftaan door het gebruik van grove en flymige voedfels. Want veele Blanken , die foortgelyke voedfels tamelyk fterk en dikwils gebrui-

bruiken, krygen deze Ziekte, doch niet dan by besmettinge: terwyl anderen, die dezelve weinig of niet gebruiken, en die voor het overige eene allergezondste gesteldheid van lichaam genieten, door deze Ziekte, zonder voorafgaande besmettinge, worden aangedaan. Een zeker soort van *Indiaanen*, in het zuidelyk *America*, die volgens veeler getuigenissen, zeer sober leven, en zig meest geneeren van den Boom, *Ite* by hen genaamd, zyn even als anderen, de *Indiaansche Pokken* onderhevig zonder besmettinge. By deze Volkeren konnen derhalven, noch de Oost-Indische Zee-Visch, noch de *Sagou*-koeken, zo min als de gemelde Dranken, beschuldigd worden. Om gemelde reden konnen ook de *Banannen*, *Tayer*, *Napi*, *Giammis*, nog onlangs door den Heere SCHILLING (*g*), als oorzaaken van de *Indiaansche Pokken* in *Amerika* gegroet, niet in bedenking koomen.

ASTRUC (*h*), die na GONS. FERN. D'OVIEDO, DU TERTRE, en anderen, de *Indiaansche Pokken* verwart met de Venus-ziekte, stelt haare oorzaaken in het maandstondelyke bloed der Vrouwen, dat, zegt hy, in de heete landen

(*g*) *Diatrib. de Morb. Jaws*, pag. 9.

(*h*) *Traité des Maladies Vener.*, Tom. I. Chap. XII. pag. 315 & suiv.

den zeer ſcherp en vergiftig is, vooral, wanneer zy zig voeden met kwaade voedſels; en het welke in eene verhitte ontſtokene Baarmoeder zig vermengende met het zaad van verſcheiden Mannen, die door hunne brutaale pasſien, de Vrouwen geduurende hunne maandelykſche vloed dikwils naderen, of door de geilheid van de Vrouwen zelve daar toe aangelokt worden, verder tot bederving overgaat, en dan deze ziekte immers het eerst heeft konnen voortbrengen, die zig vervolgens, door middel van de beſmettinge, aan anderen heeft medegedeeld.

Hoe waarſchynlyk ook deze reden mag voorkoomen, zo ſchynt ze doch door de ondervindinge wederlegd te worden: want nooit volgen noch de eene noch de andere van deze Ziektens uit de *Veneriſche* vermengingen met deze Vrouwen, als zy in den tyd van haare maandſtonden zyn, ten zy zy wezenlyk van dezelve Ziektens zyn aangedaan. De *Indiaanſche Pokken* verſchynen meest, en wel uit zig zelven, in de kindſche jaaren, en voor den tyd van huwbaarheid, als in de Vrouwelyke *Sexe* deze zuivering nog geen plaats heeft, en als het Mannelyke zig nog niet tot het byſlaapen begeeft. Wel is waar, dat uit het byſlaapen met de Vrouwen in *America* geduurende haare maandſtonden, ſomtyds gebreken geboren worden; maar deze gebreken konnen noch tot de *Indiaan-*

ſche

ſche Pokken, noch tot de Venus-ziekte gebragt worden : zy zyn gelyk aan die , welke daar uit in *Europa* ook veroorzaakt worden , en beſtaan ten hoogſten genomen , in eene ligte ontſtekinge van het hoofd der Roede , in eenige Puisten , of ſomtyds in eene ligte lekkinge uit den Pisſchagt ; die , door eene verkoelende leefwyze , door de rust , en de onthoudinge van de Vrouwen , gemaklyk geneezen : de *Indiaanſche Pokken* , in tegendeel , worden door zulke gebreken zelden of nooit vergezeld , en de Venus-ziekte geneest in *America* , zo min als in *Europa* , anders , dan door haare eigene *ſpecifique* middelen , en nooit volmaakt dan door de Kwik.

Na deze reden zal men my , geloov ik , gemaklyk konnen toeſtemmen , dat de ontdekking der eige oorzaaken van de *Indiaanſche Pokken* , in de Landen van de verzengde lugtſtreek , niet minder moeijelyk zy , dan die van de Kinderpokjes in *Arabien.* Dat ondertusſchen de *Indiaanſche Pokken* , zo wel als de Kinder ziekte , immers eenmaal uit haare eige oorzaaken , dat is , zonder voorafgaande beſmettinge , geboren zyn , is onbetwistbaar ; en hier uit volgt , dat deze zelve oorzaaken eens beſtaan hebbende , aangezien de gelykheid van de lugtſtreek en leefwyze der Volkeren , (die zeker , heden zo zeer niet verſchilt van die , welke wel eer heeft plaats gehad ,) dat , zegge ik , deze zelve oor-

zaaken nog konnen beſtaan. Ik zoude een aantal van zaaken, die door verſcheide Schryvers, welke de Indiën bezogt hebben, als de oorzaaken van deze Ziekte beſchreeven zyn, hier nog konnen aanhaalen; maar ſommigen niet meer waarſchynlyk als de voorigen, en anderen zelf belachelyk zynde, wil ik dezelve liefst ſtilzwygende voorbygaan; en in plaatze van my in te laaten in het verhaalen van meerder zwaarigheden, zonder doch eenige verlichting te konnen bybrengen, openhartig bekennen, dat de eige oorzaaken van de *Indiaanſche Pokken* my onbekend zyn.

De beſmetting geſchied in deze Ziekte, gelyk in andere beſmettelyke Ziektens; door middel van de voedſels, die, door beſmetten bereid, en daar door met ſmetſtoffen vermengd konnen zyn, door aanraakinge, of door de lugt, die de ſmet-ſtof voert in de mondjes der opſlurpende adertjes van de huid, van de wegen der ademhaalinge, of die het ſpeekſel in den mond daar mede vervult: doch zelden is de lugt met deze ſmet-ſtoffe dermaaten bezwalkt, dat ook die geenen zoude konnen beſmet worden, die niet zeer naby de Zieken zyn, of met hen te zamen woonen. Om deze reden worden de *Indiaanſche Pokken* zeldzaam, als algemeen heerſchende, waargenomen: en de Blanken konnen zig voor de beſmettinge wagten, door eene te groote ge-

gemeenſchap met de Zieken te myden, en door de Zieken-huizen te plaatſen op eenen tamelyken afſtand van de wooningen der Blanken, en boven den wind.

Behalven deze wegen ter beſmetting, is 'er een ander, die misſchien gemeener is, te weeten een zeker ſoort van Vliegjes, by de Inwooneren bekend onder den naam van *Jaws-Vliegen*, die dikwils omtrent ontblootten wonden en zweeren worden waargenomen, en die van den geenen, die aan de Pokken ziek zyn, overvliegende tot anderen, die deze Ziekte nooit geleden hebben, de ſmet-ſtof, met welke zy beladen zyn, mededeelen, even als door Inentinge.

Dat ook de *Indiaanſche Pokken* door overervinge ontſtaan, ſchynt zeer waarſchynlyk, als men opmerkt, dat niets by de *Indiaanen* of *Negers* wordt waargenomen, van het geene men voor de eige oorzaaken van deze Ziekte zoude konnen groeten, 't welk de Blanken met deze Volkeren niet gemeen hebben, en aldus ook deze Ziekte in de een en ander uit zig zelven ſomtyds, of zonder voorafgaande beſmettinge, moest voortſpruiten, maar nogthans nooit zulks waargenomen zy; ontſtaande nooit zonder zichtbaarlyke voorafgaande beſmettinge, dan by de *Indiaanen*, by de *Negers*; en alleen

by zodanige Blanken, wier Ouders dezelfde Ziekte hebben doorgeſtaan.

Dat de Zaaden van de *Indiaanſche Pokken* lang in het lichaam hun verblyf konnen hebben, zonder zig te openbaaren, in weerwil van de geduurige vernieuwinge van ſappen, die hetzelve ondergaat, blykt uit de vergelykinge van deze met verſcheide andere Ziektens, als *Podagra*, *Rachitis*, *Lues venerea*, enz. in welken het zelfde gebeurt; om niet te ſpreeken van de Kinder-pokjes, wyl men haare erflykheid om gemelde reden ſomtyds betwist.

Over de natuur van het Pok-vergift kan ik niet dan gisſingen voordraagen. Het vergrootglas doet hier zo min iets, als in de beſchouwingen van het venyn der Kinder-ziekte, en de ſcheikundige Proeven leveren hier niet meer verlichtingen uit, dan in de onderzoekingen van het Venus-vergift. Als men aanmerke, de kleine veelheid, die een enkel *Jaws-vliegje* kan overdraagen, en dat nogthans deeze veelheid volſtaa tot de beſmetting, zo volgt daar uit, dat het beſmettend gedeelte zeer fyn moet zyn; maar als men gadeſlaat, dat nooit de *Indiaanſche Pokken* anders, dan door aanraakinge, of door nauwe gemeenſchap met die geenen, die 'er aan ziek zyn, worden medegedeeld; en dat nimmer deze Ziekte door middel van de lugt, tot

tot eenen wyden afſtand, beſmettelyk is; zo volgt ook hier uit, dat derzelver ſmet-ſtof, hoe fyn, nogthans niet zeer vlug zy. Als men naſpoort de gevolgen, die uit de ontvouwinge en werkinge van deze ſmetſtoffe in de *masſa* van het bloed voortſpruiten, zo ſchynt men daar uit vryelyk te mogen afleiden, dat zy van eenen ſcherpen en bytenden aart zy: want zy brengt door haare tegenwoordigheid in de huid, ontſteekingen voort, die tot verettering overgaan; daar dezelve in deze of andere deelen lang wordt opgehouden, veroorzaakt zy kwaadaartige Zweeren, die in den omtrek voortknaagen, zelf zyn de beenderen hier van niet uitgezonderd. De ontſteekingen gaan ſlegts langzaam voort, en worden met weinig of geen koorts vergezeld; daar worden ſomtyds harde gezwellen geboren, en de *Nodi*, *Tophi* en *Exoſtoſes*, zyn zelf in deze Ziekte niet vreemd: voor het overige zyn de Zieken, geduurende het beloop van deze Ziekte, altoos traag, zwaarmoedig, en in hunne leden pynelyk, even als van de Jigt: alle toevallen, die de ondoorgangbaarheid van het bloed aanduiden, en waar uit men mag beſluiten, dat inzonderheid de *limphatique* vogten, in deze Ziekte tot ſtremming overhellen; uitwerkſelen, die ſommigen aan de tegenwoordigheid van Zuuren hebben toegeſchreeven, en die derhalven konnen doen beſluiten, dat de ſmet-ſtof van de *Indiaanſche Pokken* van eenen zuuren aart zy, en

aldus gelyk aan de natuur, die men meent in het vergift van de Venus-ziekte te heerfchen (*i*), van het welk zy nogthans in haare overige uitwerkfelen zeer verfchilt, zo als in het vervolg van deze Verhandeling zal blyken.

ONDERSCHEID.

Men neemt in de *Indiaanfche Pokken*, even als in de Kinder-Pokjes, tweederleije foorten waar; te weeten, een valfche, en een waare foort. De valfche zyn ligt, en geneezen het gemaklykst; zy ontftaan fomtyds nog in die geenen, die de waare foort reeds geleden hebben, en zyn by veele Inwooneren van *Neerlands Colonien* bekend onder den naam van *Krabben-Jaws* (*k*). De waare *Indiaanfche Pokken* zyn of onderfcheidene, die ik goedaartige, of te zamenvloeijende, die ik kwaadaartige zal noemen: de eerfte van deze foorten zyn de gemaklykfte; maar de tweede koomen veel langzaamer uit, zyn kleiner, en verwekken dikwerf kwaadaartige Zweeren en andere toevallen, en zy duuren altyd langer, dan de onderfcheide foort.

Beide

(*i*) ASTRUC *Traité des Mal. Ven.* Tom. II. chap. 2. p. 21.

(*k*) Zie SCHILLING *Diatr.* pag. 6.

Beide ſoorten van de waare Pokken zyn onderworpen aan vier Tyd-parken (*Stadia*), die zy, om te geneezen, volmaakt dienen door te loopen. Het eerſte Tyd-park is dat van de beſmettinge, het tweede van de uitbottinge der Puisten, het derde van de rypwordinge, en het vierde dat van de verdrooginge en afvallinge der korsten. Niet zelden echter gebeurdt het, dat na de volmaakte eindiging van deeze Tyd-parken, eenige gebreken nablyven, of zelf zig nog eerst opdoen, als de Pokken lang geneezen zyn geweest: deze gebreken zyn by de Inwooneren bekend onder de naam van *Nawëen*.

EERSTE TYD-PARK.

Het eerſte Tyd-park, te weeten dat van de beſmettinge (*Stadium contagii*), leid de ziekte van de ontvouwinge van de ſmetſtoffe tot derzelver nederzetting in de huid: zie hier de

TEKENEN.

De Zieken worden allereerst loom en pynlyk in hunne leden, even als of zy door ſcheurbuikachtige Jigt wierden aangedaan: hunne pynen vermeerderen vooral des nagts: de lendenen en het hoofd lyden het allermeest: de ſlaap is ongerust en afgebroken: nu en dan voelen zy ligte huiveringen, of eene geringe koortſige hitte:

de Pols ondergaat weinig verandering, zy is somtyds traager, dan in den natuurlyken staat; te weeten, buiten de geringe koortsige verheffingen: de eetlust vermindert, en niet zelden is de afgang traag.

Geduurende deze toevallen verschynt 'er in het een of ander deel van het lichaam, doch meestal aan de Beenen, een roode vlek of puist, die langzaam groot word. en die overgaat in eene Zweer, die tot zekeren afstand in den omtrek voortknaagt, zig verder met weeldrig vleesch vertoont, en die in haaren omtrek blauwachtig is, niet pynlyk, maar wederstrevig aan allerleije soorten van middelen. Dit is de zogenaamde Moeder-Pok (*Luis mater*). Zy geest eene Etterstof uit, die dik, taai en spekachtig is. Somtyds verschynt deze Zweer voor dat nog de voorgemelde toevallen zig openbaaren, en als de Ziekte door uitwendige besmettinge van eenige wond of Zweer is toegebragt, zo verschynt deze Moeder-pok allereerst ter plaatze daar de besmetting is geschied.

Na dat de gemelde toevallen eenigen tyd geduurd hebben, begint het hoofd te zwellen, de oogen worden min of meer uitpuilende, en ligtelyk ontstoken: de Lyder voelt hier en daar prikkeling en jeuking in de huid, vooral in die van het hoofd en van de borst.

De

De Zweer, die te voren eenen ſpekachtigen Etter uitgaf, begint nu eenen dunnen Etter uit te geeven; zy wordt langzaamerhand drooger, en ſchikt zig eindelyk tot geneezing, hoe wederſtrevig dezelve ook te vooren aan alle ſoorten van middelen was. Ten laatſten openbaart zig de uitbotting, die gemeenlyk, als in de Kinderpokjes, aan het hoofd en de borst begint.

VOORZEGGING.

In dezen ſtaat der *Indiaanſche Pokken* wordt het Pok-vergift door eene werkinge, die het bloed op het zelve oeffent, en die in de Geneeskunde bekend is onder den naam van *kookinge*, losgemaakt, en na aanmerklyke verandering ondergaan te hebben, naar de huid gevoerd, even als het vergift in de Kinder-pokjes, maar met dit verſchil, dat deze losſcheiding en uitvoering van het vergift in de Kinder-pokjes met hevige koorts vergezeld is, en ſchielyk volvoerd wordt; daar in tegendeel in de *Indiaanſche Pokken* zeer weinig koorts tegenwoordig is, en deze werking niet dan zeer langzaam voltrokken wordt, terwyl van eene andere zyde het vergift in deze Ziekte het vermogen hebbende, om de bloed-deelen ondoorgangbaar te maaken, veel tyd vereiſcht om ontbonden te worden: dan, deze ontbinding en uitvoering van het Pok-vergift, geſchied nu ſchielyker dan traa-

ger, naar maate de min of meer begunstigende of nadeelige gesteldheid van het bloed, en van het vat-gestel in de huid: zy wordt het allerschielykst in de Kinderen, en het allertraagst in bejaarde Lyders voltrokken: deze eerste staat der *Indiaansche Pokken* schynt derhalven geenen bepaalden tyd van duuringe te hebben; sommige kwynen voor de uitbotting slegts eenige dagen, andere weeken, en sommige meer dan eene maand, schoon dit laatste zeldzaam zy.

GENEEZING.

Veelen zyn in het gevoelen, dat in dit eerste Tyd-park van de *Indiaansche Pokken*, door het gebruik van sterke ontlastende middelen, het Pok-vergift in diervoegen kan ten onderen gebragt worden, dat daar door de uitbotting en andere toevallen verhoed worden; en tot dit einde stellen zy sterke Purgeer-middelen in het werk; anderen verkiezen liever het Pok-vergift uit te dryven door sterk zweeten, en gebruiken daar toe inzonderheid de afkooksels van de zweetdryvende houten, geholpen door heete badingen; anderen verkiezen de kwyling. Anderen eindelyk hebben dit vergift trachten te bestryden door byzondere middelen, in welken zy dachten het waare tegengift bevat te zyn, onder welken sommige bereidingen van het

het *Antimonium* inzonderheid in aanmerking gekoomen zyn.

Het waare zeker te wenſchen, dat de Geneeskunst mogte verrykt worden met het middel, dat deze afſchuwelyke Ziekte in haar begin konde ten onderen brengen; maar de ondervinding heeft doen zien, dat alle gemelde middelen niet ſlegts in het eerſte Tydpark van deze Ziekte, maar ook in het geheele beloop derzelver of vrugteloos in het werk geſteld worden, of de Lyders dikwerf voor al hun leeven ongelukkig maaken, door het voortbrengen van gebreken, die niet zelden ongeneesbaar zyn, en die men aan geene andere oorzaak kan toeſchryven, dan aan het nablyvend Pok-vergift, dat zig niet volmaakt volgens de wetten der Natuur, in deze Ziekte van het bloed ontwonden, en in de huid ontlast heeft.

Deze gevolgen zal men konnen voorkoomen door deze Ziekte te behandelen volgens de aanwyzingen, die ons de Natuur zelve aan de hand geeft, en die door de ondervindinge bevestigd worden. Nooit geneest deze Ziekte gelukkiger, dan wanneer zy volmaakt haare tyd-parken ten einde loopt; zy moet derhalven op geenerhande wyze in dit beloop geſtoord worden; maar men mag de Natuur te baat koomen, waar zy ſomtyds te kort ſchiet, of, daar zy haare nuttige poogingen ſlegts zwakkelyk verrigt: het is

in deze tydſtippen, dat de hulp van eenen kundigen Geneesheer van waarde is, die, uit het geene hy in het beloop der Ziekte heeft waargenomen, weet afteleiden, wat hem te doen of te laaten ſtaa.

De Natuur zelve verrigt in het eerſte Tydpark van deze Ziekte de ontbinding van het Pokvergift, en deszelfs uitvoering naar de huid: deze twee bewerkingen baanen den weg ter geneezing: zo zyn derhalven de geneesmiddelen, die in het eerſte Tyd park aangeweezen worden, alle zodanigen, die deze ontbinding en uitvoering van het Pok-vergift konnen bevorderen.

Aan deze inzichten zullen best voldoen de zeepachtige, verdunnende, en zagte uitwaazeming-verwekkende middelen. Zodanigen zyn de bekwaamſte, om de taaije verbintenis van de Ziek-ſtoffe met het bloed los te ſcheiden, die in tegendeel door alle ſterke Zweet- of Purgeer-middelen, het bloed van zyne dunſte voggen ontroovende, vermeerderd word: daarenboven zullen noch de Zweet- noch de Purgeermiddelen, zo min als de kwyling, iets van de waare Ziek-ſtoffe van deze Ziekte uitdryven, voor en aleer dezelve door de gewoone werkinge in het bloed volmaakt is losgemaakt: vrugteloos derhalven worden der Lyderen krachten uitgeput; men verwekt in hen eene taaije en dikke

dikke gefteldheid in het bloed, daar het Pokvergift in opgefloten wordt, en als 't waare verholen blyft, om langzaam, maar voor altyd de Lyders met de allerdroevigfte Naweën te plaagen; of hen in eenen ftaat te houden, waarin zy onderworpen blyven, om naderhand (maar met nog minder hoop van volmaakte geneezinge) op nieuw door de Pokken aangetast te worden.

Sommigen hebben de geneezing van deze Ziekte meenen te bevorderen door eene byzondere Eetregel, en daartoe aangeprezen het fterk gebruik van Vleefch-fpyzen, maar inzonderheid van de *Soupen* der Dieren, wier vleefch men ftelt van eene byzondere uitdryvende kracht voorzien te zyn, als van *Schildpadden*, zo die van land als zee, van *Slangen*, *Leguanen* en andere. Dieren, aan welker gebruik weleer de oorfprong van de *Indiaanfche Pokken* door fommigen wierdt toegefchreeven. Deze geneeswys evenwel is zo nadeelig niet als die, welke men door hevige ontlast-middelen tracht te bevorderen; maar de ondervinding heeft niettemin geleerd, dat zy vrugteloos, en dikwils niet zonder nadeel toetebrengen, wordt te werk gefteld. Zy wekt den omloop van het bloed op, verdunt het zelve, vermeerdert den aandrang tot de huid, en bevordert aldus de uitdryving van de losgefcheidene Ziekftoffen; maar doet weinig of niets tot derzelver volmaakte ontbinding: deze hangt meestal

van

van het werk der Natuur af; ondertusſchen wordt het lichaam vervuld met voedſels, die uit hunnen aart zeer ligt in verrotting overhellen: hierom zullen deze opwekking van den omloop, deze verdunning van het bloed, en het vermeerderen van deszelfs aandrang tot de huid, te ſchielyk voortgezet wordende, van weinig nut zyn, zo lang 'er geene ziekſtof in voorraat is, die volmaakt ontbonden, en aldus bekwaam is om uitgevoerd te worden; deze middelen zullen dan eerder nadeelig zyn, door het dunne en nog gezond gedeelte van het bloed te vernietigen, of door eene rottige ſcherpte aan het bloed, en daardoor eenen kwaadaartigen aart aan de Pokken mede te deelen.

Zodanige middelen, die het bloed kunnen verdunnen, maar zonder eenige ſcherpte daaraan mede te deelen, die de *circulatie* opwekken, maar niet meerder als in zo verre deeze opwekking noodzaaklyk zy, om de natuur in haare poogingen tot ontbinding van de ziekſtoffe te hulp te koomen, zyn best bekwaam, om aan de eerſte aanwyzinge in het eerſte Tyd-park van de *Indiaanſche Pokken* te voldoen. Hier toe behooren 1. eene maatige beweeging. 2. De laauwe Baden, die de Lyders om de twee of drie dagen konnen gebruiken. 3. Het gebruik van ſpyzen, die wel uit het Ryk der Dieren konnen verkozen worden, maar die altyd met verdun-

dunnende groentens gepaard moeten gaan: de *Soupen* van jong Vleefch, gekookt met de wortels van *Scorfoneeren*, van Gras met de bladen van Porfelyn, of andere openende Groentens, zullen de besten zyn. 4. Het geduurig gebruik van verdunnende, zeepachtige, openende middelen, in gedaante van aftrekfels of kook-dranken toe te dienen, als daar zyn die van de *Radices Chinæ*, *Scorfoneræ*, *Graminis*, *Sarfaparillæ*, *Herbæ Veronicæ*, *Agrimon. Bugloff. Chamedrios*, *Chamepitis*, en anderen uit dezelve claffe.

In den beginne van de Ziekte is het goed, de eerfte wegen te zuiveren door een of twee zagte *Purgatien*.

Aldus zal men konnen voldoen aan de eerfte aanwyzinge. Aan de tweede, te weeten, aan de uitvoeringe van de ontbondene ziek-ftoffe, beantwoord men, door nu en dan, by voorbeeld, om de tien of elf dagen, een zagt Zweetmiddel tusfchen het gebruik van voorgemelde Dranken in het werk te ftellen. Tot dit einde konnen dienen de *Decocta* van de *Ligna Sasfafras*, *Guajaci*, *Radius Contrajervæ*, of het Poejer van de *Contrajerva*, van een tot een en een half *dragma*, derzelver *Tinctuur* tot drie *dragma's*, in een ligt afkookfel van voorgemelde middelen, of de *Theriac*, van twee *fcrupuls* tot een *dragma*, op dezelve wyze toegediend.

Langs

Langs dezen weg voert men de ontbonde ziekſtof met het zweet uit, of men bevordert derzelver nederzetting in de huid, en verhaast aldus de uitbotting.

Edoch, waar de Natuur zelve de uitbotting ſpoedig genoeg ſchynt voort te brengen, mag men vry van de zweet-middelen afzien, en men heeft in dit geval niets te doen, dan de verdunnende, openende en bevogtigende leefregel in acht te neemen, benevens de beweegingen des lichaams.

De opene lugt is den Lyderen niet nadeelig, maar zy dienen zig te wagten voor den regen, zo wel, als voor de koude van den avond- en nagt-lugt.

De laauwe Baden koomen vooral in ſterke en volwaſſene voorwerpen te pas; maar, wanneer in zwakke Lyders de uitbotting traag geſchied, zyn, in plaatze van de laauwe Baden, de drooge wryvingen aangeweezen, die inwendig konnen geholpen worden door het gebruik van verſterkende zweet-middelen, onder welken de bereidingen van den *Saffraan* uitmunten.

TWEEDE TYDPARK.

In het tweede Tydpark van de *Indiaanſche Pokken*, word de ziekſtof, in zo verre die van het

het bloed gefcheiden is , door middel van de aanhoudende koortfige beweegingen uitgevoerd, en in de huid nedergezet.

T E K E N E N.

Even zo veel nederzettingen, als 'er van de Ziek-ftoffe in het weefzel van de huid gefchieden, zo veel bepaalde Ontfteekingen of Puisten worden 'er voortgebragt. Deze Puisten verfchynen meestal het eerfte in het aangezicht, van daar in de hals, borst, en zo vervolgens in de ledemaaten. De zwaarmoedigheid, de hoest en lenden-pynen verminderen zo wel, als de overige toevallen van den eerften ftaat; maar de jeukte in de huid vermeerdert, en word vergezeld door pyn, fpanning en hitte, waar door de rust van de Lyderen niet zelden geftoord word. De Puisten verheffen zich meer en meer, worden zeer hard, hoog rood, paarfch of blauwachtig, en eindelyk verfchynen 'er witte punten aan.

O N D E R S C H E I D.

De Puisten worden in den eenen groot, en als kleine Gezwellen, in den ander blyven zy klein. In dezen zyn zy hoog en fmal, in anderen breed en plat. In den eenen zyn zy menigvuldig, in anderen weinig. In fommigen zyn zy zamenvloejende, in anderen onderfcheiden.

VOORZEGGING.

Dit tweede Tydpark van de *Indiaansche Pokken*, verdient geenzints de minste oplettenheid van de zyde der Geneeskundigen; dewyl de Natuur zig daar in ontdoet van de Ziek-stoffe, op eene wyze, die gemaklyk ten einde te brengen is; maar die, daar in belet wordende, ook den Lyder bloot stelt aan akelige gevolgen. Hoe menigvuldiger de Puisten zyn, hoe zy meer de aandagt van de zyde der Geneeskunde nodig hebben; de zamenvloejende soort, als de allerkwaadaartigste, verdienen derhalven deze aandagt het allermeest.

GENEEZING.

De Geneezing dient in dit Tydpark inzonderheid daar heen geleid te worden, dat 1. de losgescheidene Ziek-stof volmaakt ontlast worde, en wel door de huid, als door eenen weg, dien de Natuur zelve verkoos, en die de allerheilzaamste is: 2. dat men zorgvuldig verhoede, de terugkeering van de nedergezette Ziek-stoffe naar het bloed.

Aan deze twee aanwyzingen zal men voldoen door het gebruik van bevogtigende, openende, en zagte uitwaassemĩng bevorderende middelen, geholpen door de laauwe Baden. Eene matige be-

beweeging, nevens eene tamelyk warme lugt, konnen toegeſtaan worden; maar de ſterke beweegingen, en de hitte, 't zy door kunst toegebragt, of die van den middag-zon, zyn zeer nadeelig; het bloed hier door in eene al te ſterke graad verhit, en in zyne beweegingen te zeer aangezet wordende, verliest zyne vloeibaarheid, die inzonderheid tot de volmaakte ontbinding van de Ziek-ſtoffe noodzaaklyk is; het wordt ſcherp, en de Puisten ontſteeken al te geweldig, of gaan tot verſterving over, en veroorzaaken kwaadaartige voortkruipende Zweeren.

De koude lugt, en inzonderheid die van den avond en nagt, is even nadeelig, zy kan de uitbotting der Pokken vertraagen, of die doen inſlaan; om deze reden derhalven is het kwaad, de Lyders bloot te ſtellen aan de Regens, die in de Landen van de verzengde Lugtſtreek geweldig zyn. By helder, droog en matig warm weêr, is het goed, de Lyders gebruik te doen maaken van de opene verſche lugt: de Slaaven konnen met zulk weer, de ligſte van hunne gewoone bezigheden verrigten; maar in den Regentyd, of geduurende den middagzon en voorts des avonds en in den nagt, moeten zy binnen de Zieken-huizen blyven. Deze Zieken-huizen moeten niet beſloten zyn, maar lugtig, en vooral moeten zy aan de ververſingen van de lugt blootgeſteld zyn, en dikwils gereinigd wor-

den ; des nagts is het goed vuuren daar in te ſtooken , ten einde de koude van de nagt-lugt te matigen, en de lugt in het vertrek zuiver te houden : deze voorzorg zal zelf beter zyn , als de Slaaven, die aan de *Indiaanſche Pokken* ziek zyn, des nagts, tegen hunne gewoonte, te dekken in hangmatten of kribben.

Met dezelve Eetregel , en de bevogtigende en openende Geneesmiddelen, die ik in het eerſte Tydpark van deze Ziekte heb aangewezen , kan in dit tweede Tydpark volhard worden ; maar waar de uitbotting te langzaam voortgaat , of waar de Puisten wederom ſchynen te willen verdwynen , zonder dat zy tot Etter-ſcheiding komen , aldaar konnen zy uitgelokt worden door uitwendig aan te wenden Trek-pappen, Spaanſche Vlieg-plysters of koppen , terwyl inwendig de verſterkende en zagte zweet-middelen , hier ook van dienst zullen zyn ; tot dat einde konnen de Lyders nog gebruik maaken van het afkookſel van Sasſafras , of van Garsten-water, met roode , witte , Franſche of Madera-wyn , warm in te neemen , of by voorbeeld ,

R.	*aq. Meliſſ.*	- -	℥vi.
	—— *Puleg.*	- -	℥iv.
	Rob. Sambuc.	- -	℥i.
	Tinct. Croc.	- -	
	—— *rad. Contrajerv.*	*an*	ʒii.

m

om

om 'er alle twee uuren een once van in te neemen. Misſchien konnen nog in dit geval met vrugt gebruikt worden, de Afkookſels van de *Cortex Peruvianus*, inzonderheid als daar by gevoegd worden de *Cortex Winteranus*, *Cascarillæ* of *Rad. Contrajervæ*.

DERDE TYDPARK.

In dit Tydpark gaan de Puisten of Ontſteekingen tot verettering over.

TEKENEN.

Zy worden van rood, paarſch of blauwachtig en hard, allengskens wit, geelachtig en zagt, en eindelyk worden zy gedekt met korſten. Het aangezicht ſlinkt, en de pyn en ſpanning in de huid vermindert, naar maate dat de verettering toeneemt. De eetlust wakkert weder op, en de loomheid en zwaarmoedigheid verdwynen.

VOORZEGGING.

De voortgang van de Etter-ſcheidinge gaat nooit dan zeer traag, en de Etter-ſtof is gewoonlyk zeer dik, taay en ſcherp: in de zamenvloejende ſoort echter is zy dunner en nog ſcherper, en verknaagt dikwils de omliggende deelen.

GENEEZING.

Men heeft in dit Tydpark inzonderheid zorg te draagen, dat de gemaakte Etter-ſtof niet weder in het bloed keere; de geneezings-aanwyzing leid derhalven tot derzelver ſpoedige en volmaakte ontlasting.

Aan dit oogmerk zal men voldoen door het gebruik van zagte zweet-middelen, zo als die, welke in het eerſte Tydpark gemeld zyn; inmiddels dat men aanhoude met het gebruik van verdunnende en openende middelen, ſoortgelyke ſpyzen, en een tamelyke beweeginge: uitwendig doet men de Pokken openen, en de bevatte Etter-ſtof ontlasten.

VIERDE TYDPARK.

In het vierde of laatſte Tydpark gaan de Puisten en hunne ingeſlotene Etter-ſtoffen tot volmaakte verdrooging over.

TEKENEN.

Zy worden bedekt met korsten, die meer en meer toeneemen, door de dikke Etter-ſtoffe, die 'er onder verdroogt, en die in de goedaartige ſoort eindelyk afvallen, en dan de geheelde huid

huid gewoonlyk nalaaten. Maar als de Etter van eenen zeer fcherpen aart is, zo als in de kwaadaartige foort, worden de huid en het vetvlies onder de korsten weggeknaagd, en 'er ontftaan niet zelden kwaadaartige voortknaagende Zweeren. In het eerfte geval laat de Ziekte weinig of geen, maar in het tweede dikwils mismaakte lidtekenen na.

VOORZEGGING.

Als de Ziek-ftof zig niet volmaakt in de huid ontlast, zyn 'er in of na dit Tydpark veelerhande toevallen te dugten, die alleen aan de nederzettinge van deze ftoffe, in deze of andere deelen, konnen toegefchreven worden. Sommigen hebben hier uit hardnekkige Long-ontfteekingen, en daar uit ontftaane ongeneesbaare Long-zweeren en Teering gekregen. In fommigen heeft deze ftof zig in de Lever geplaatst, in anderen in de Milt, in de Klieren van het Darmfcheil, enz. In anderen eindelyk zyn 'er uitwendige gebreken ontftaan; maar, die niet minder, als de gemelde inwendige, wederftrevig voor alle Geneesmiddelen waren.

Alle deze gevolgen zyn dikwils niet, dan uit eene verkeerde Geneeswyze, en niet zelden door het ontydig en onmaatig gebruik van fterke ontlast-middelen ontftaan. Men heeft langs de-

zen weg de gezonde ſappen verſpild, en de Pok-ſtof, die zig nog niet van de bloeddeelen ontdaan had, nagelaaten: wel is waar, dat deze ſtof zig toch in het vervolg ontbind; maar de krachten verſpild, en het bloed taai en ondoorgangbaar gemaakt, kan deze ontbinding niet dan zeer traag en onvolmaakt geſchieden: die heilzaame kooking en uitdryving, die de Natuur zelve, mits men haar in haare nuttige pogingen niet ſtoore, door middel van eenige koortſige beweegingen verrigt, ontbreeken, en de Pok-ſtof, in plaatze van naar de huid gevoerd te worden, valt op 't een of ander deel in het byzonder, dat zy aandoet met verſtoppingen, en dikwils met boosaartige Zweeren, die, offchoon zy al eens voor een tyd lang ſchynen geneezen te zyn, doch wederom opbreeken, door de toevloed van nieuwe Ziek-ſtoffe, die, zo lang 'er nog iets van in het bloed overig blyft en ontbonden word, te vreezen is. Ik heb tot borgen van myn gezegden de ondervinding. De *Indiaanen*, die deze Ziekte in geene deelen in haaren natuurlyken loop ſtooren, en die niets als het waſchen of baden met warm water, waar in zy ſomtyds eenige kruiden kooken, en de opening van de Pokken in acht neemen, geneezen dezelve gelukkig. Zeer zeldzaam ziet men hen aan de naweën van deze Ziekte kwynen; daar in tegendeel ſommige Blanken en *Negers*, die met ſter-

ke

ke en geduurige zweet, purgeer of kwyling verwekkende middelen behandeld zyn, deze zogenaamde Naweën zeldzaam ontgaan.

G E N E E Z I N G.

Ten einde de droevige gevolgen, die uit de nablyvende Pok-ſtoffe te vreezen zyn, voor te koomen, dient men derhalven alle voorgemelde ſterke ontlast-middelen te myden, en het geduurig zweeten, purgeeren of kwylen, moet, als ten uiterſten nadeelig, veroordeeld, en uit de geneeswyze van deze Ziekte verbannen worden. Mogt men de eenvouwdige geneeswys van de *Indiaanen*, in plaatze van deze door ganſch *Zuid-America* byna ingeſlopen nadeelige behandeling in zwang zien! een onnoemelyk getal van Lyders zouden beveiligd zyn tegen de gevaarlyke gevolgen van de tegen-ingenomendheid, voor het geene in zyne eenvouwdigheid de heilzaamſte waarheid bevat.

De koude lugt en de felle hitte, zyn in dit Tydpark even nadeelig, en om dezelve reden, als in de voorige Tydparken: het zyn twee zaaken, die zig kanten tegen de vrye ontlasting van de Ziek-ſtoffe door de huid. — Dezelve eetregel en dezelve geneesmiddelen, die ik in het eerſte Tydpark heb voorgeſchreven, konnen tot het einde van de Ziekte aangewend worden:

de zagte zweet-middelen kan men in dit laatste Tydpark bezigen, om de vier of vyf dagen.

Na de opening van de tot rypheid gevorderde Pokken, is het nog zeer dienstig de scheiding en afvalling der korsten te bevorderen; hier toe zullen nog de laauwe Baden van dienst zyn: of men bevogtigt dezelve door de Afkooksels van weekmaakende Kruiden, als daar zyn de bladen van *Malva*, *Althæa*, *Parietaria*, *Tussilago*, of die van de in *Essequebo* en *Demerari* bekende *Calaloe*, of van de ook aldaar zeer gemeene Vrugten, bekend onder den naam van *Acourema*. Waar de korsten zeer vast zitten, konnen ze voorzigtig, na ze eenige keeren met voorgemelde Afkooksels doorweekt te hebben, losgescheiden en afgeligt worden, waar na de overblyvende Zweeren; dikwils gereinigd wordende, gemaklyk zullen geneezen. Deze arbeid dient verrigt te worden door die, welke de Pokken hebben doorgestaan, of zy kan door de Zieken in sommige deelen zelfs uitgevoerd worden. Zy zal misschien aan veelen te moeijelyk voorkoomen; maar het nut, dat dezelve in de geneezinge toebrengt, maakt haar onvermydbaar. Men kan hier nopens deze behandeling in de *Indiaansche Pokken* zeggen, 't geen VIRGILIUS heeft aangemerkt, in de geneezinge van zeker soort van Schurft in de Schaapen:

Non

Non tamen ulla magis præſens laborum eſt
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os: alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera, Paſtor
Abnegat, & meliora Deos ſedet omina poſcens.

Na het eindigen van het laatſte Tydpark, is het nuttig de eerſte wegen te zuiveren, het zy door zagte Braak of Purgeer-middelen, na dat of de maag of het gedarmte het meest bezet is. Vorders moeten de Lyders zig nog eenigen tyd houden by het gebruik van de verdunnende middelen; en om het bloed van de ſcherpte, die 'er in nagebleven is, te volmaakter te zuiveren, kan men nu en dan de zagte Zweet-middelen, zoo wel als de Purgeer-middelen herhaalen.

Zie daar het beloop, dat de *Indiaanſche Pokken* gewoon zyn te volgen! Ik heb geen vasten tyd durven bepaalen, die zy tot het doorloopen van elk hunner Tydparken in het byzonder beſteden, om dat de ondervinding my hier omtrent geen voldoenende verlichting heeft verſchaft. Ik heb waargenomen, dat 'er dikwils drie maanden verloopen, eer het laatſte Tydpark ten einde is; dat zy ſomtyds veel ſchielyker, maar zelden langzaamer voortgaan; maar dat nogthans dikwils ſommige Pokken zeer lang duuren, eer dat hunne korsten afvallen, offchoon de overige reeds geneezen zyn.

De

De Zweer, uit welke de Pokken hunnen aanvang schenen te neemen, is gewoon in het beloop van deze Ziekte, en dikwils in derzelver eerste Tydpark van zelf te geneezen; het volstaat dezelve voor de lugt te dekken, dagelyks te zuiveren, of ze te verbinden met een wiek of dun drukdoekje, bevogtigd in een mengsel van vyf deelen gekookt water, en drie deelen Brandewyn, Rom of Limoensap. Het gebeurd echter somtyds, dat zy hardnekkig is, en tot na de eindiging van het laatste Tydpark duurt: in dit geval moet dezelve gezuiverd, en vorders tot heeling gebragt worden, op dezelve wyze, als men gewoon is te handelen in andere Zweeren, die zig opdoen met weeldrig vleesch of harde kanten. Het water, bekend onder den naam van *Aqua Phagadenica*, geholpen door de aanraakingen met de *Lapis infernalis*, zal aan deze inzichten het best voldoen.

Na alle deze verschynselen ten einde geloopen zyn, schynen de Lyders volkoomen geneezen. Maar eenigen tyd daar na, in dezen vroeger, in anderen laater, verschynen wederom dezelve toevallen, van het eerste tot het laatste Tydpark toe; doch allen in eenen veel zagter graad, korter tyd duurende, en zonder dat hen de Moeder-pok of vooraf gaat, of vergezeld. Na de eindiging van het laatste Tydpark van deze tweede aanval, zyn de Zieken wederom voor

eenige

eenige weeken wel, maar beginnen doch op nieuw weder te klaagen, en worden nog eens voor een derdemaal, offchoon zeer ligt, door alle dezelve Toevallen aangetast, waar na de Ziekte niet weder verfchynt. Daar verloopen dikwils agt, negen, of meerder maanden, eer dat de Ziekte deze drie byzondere Aanvallen doorgeloopen heeft.

De tyd van verpoofinge tusfchen de byzondere aanvallen fchynt ook niet bepaald te zyn; zy is in fommigen langer, in anderen korter. Somtyds maakt deze Ziekte ook niet meer dan twee aanvallen, en dikwils maar een, zelden meer dan drie: misfchien zal zy maar eenen aanval maaken, en nogthans even volmaakt geneezen, als zy behandeld word volgens de eenvoudige Geneeswys, die ik daar toe heb aangewezen Deze Geneeswys is nog dezelve in ieder byzondere aanval: zy moet plaats hebben tot het volmaakte einde van de Ziekte, 't zy dezelve maar een of meerder aanvallen doorloopt.

Tot gemak der geenen, welke zig in het geval bevinden, om de zorg over deze Ziekte te hebben, heeft het my niet onnuttig toegefchenen, hier te laaten volgen eene Klasfe van Geneesmiddelen, die in de behandeling van deze Ziekte voornaamlyk konnen te pas koomen, en uit welken men de een of andere kan verkiezen, na vereifch van de byzondere omftandigheden, of

of bzzondere aanwyzingen, die de Ziekte zelve aan de hand geeft.

VERDUNNENDE, BEVOGTIGENDE en OPENENDE MIDDELEN zyn 1. onder de ZAADEN: de *Sem quatuor Calid. maj. & min.* 2. Onder de WORTELS: de *Rad. quinq. aperient. maj & min. Bardan. Chinæ, Liquiritiæ.* 3. Onder de KRUIDEN: de *Herb. Veron. Chamædr. Chamepit. Portulac. Endiv. Borag. Buglosf. Agrimon. Nymph. Lactuc. Becabung.* 4. Onder de BLOEMEN: de *Flor. Chamomil. Hyper. Mellilot. Sambuc.* Uit deze Middelen worden de een en andere verkoozen, om in water, of gekookt, of als Thee afgetrokken te worden, welke afkooksels dan, geduurende het ganfche beloop van de Ziekte, in eene tamelyke veelheid, dagelyks den Zieken konnen toegediend worden. By voorbeeld:

R. *Rad, Gram. Bardan. an* ℥ ii.
Herb. Veron. Chamædr. an m. ii.
Coq. L. A. Col. ℔ ii. *dr. usui.*

om 'er alle drie uuren drie oncen warm van te drinken.

Onder de ZAGTE ZWEET-MIDDELEN, nu en dan in het beloop van deze Ziekte aangewezen, zyn de volgende: de *Decocta lenia Lign. Guajac. Sassafr. Cort. Winteran. Cascarill. Rad. Con-*

Contrajerv. Chin. Capit. Salſeparill. Flor. Croc. orient. Theriac. Ven. Tinct. Lign. Croc. Contrajerv. de *Pulv. Croc. Contrajerv.* in ſubſtantie, de *Rob. Sambuci*, *&c.* Nog maakt men met vrugt gebruik van de Openende ZOUTEN, als daar zyn de *Sal. Polychr. Prunell. Ammon. Ebſon. Mirab. Gl. &c.* Zy konnen in eene kleine hoeveelheid gevoegd worden, zo wel by de Verdunnende en Bevogtigende, als by de Zweet-middelen.

De BRAAK- en PURGEER-MIDDELEN, verkiest men uit de ligtſte ſoort, en uit die, welke geene ſcherpte in het bloed nalaaten. Zodanige zyn de *Rad. Ypecacuanh. ad* ℈j., of het *Oxym. Scillit. ad* ℥iß. *vel ad* ℥iiß. als Braakmiddelen: en als Purgeermiddelen het *Rheum*, de *Fol. Sennæ*, de *Manna*, *Pulpa Casſiæ*, *Prunor.* en andere ſoortgelyke, by welken men ter ontbinding van de taaije ſlymen in de eerſte wegen, of van de verharde Drekſtoffen, nog de voorgemelde openende Zouten kan mengen.

Wanneer op deze wyze de *Indiaanſche Pokken* behandeld worden, vertrouw ik, dat men met minder toevallen te worſtelen zal hebben. Dikwils echter gebeurd het, dat de losgeſcheidde Pok-ſtof, niet volkoomen door Puisten voort te brengen, zig van het bloed ontdoet, maar dat zy zig in het een of ander deel van de uitwendige Bekleedſelen nederzet, en daar in een of meerder

aanmerklyke Etter-gezwellen voortbrengt. Niet zelden konnen de Oor-klieren het onderwerp van zulke Gezwellen worden. Deze Gezwellen, in welk deel zy uitwendig ontſtaan, moeten als *tumores critici* aangemerkt worden; zy dienen tot verligting van de Ziekte, hunne Etterſcheiding is derhalven te bevorderen.

T O E V A L L E N,

Uit de Indiaanſche Pokken nablyvende, by de Nederlanderen bekend onder den naam van

N A W Ë E N.

De Toevallen, die 'er uit de nablyvende Pok-ſtof in het bloed ontſtaan, zyn verſcheiderleije; de gemeenſte zyn de Vleeſch-gezwellen (*Sarcomata*), die onder de Planten van de Voeten geboren worden. Deze Gezwellen verſchynen na dat de Pokken reeds voorby zyn. Zy beginnen met Jeukinge, brandende Pynen, en Spanninge; daar op volgt de Openbarſting van de huid, die dikwils om het eelt, dat deze deelen bezet, zeer moeilyk is: open zynde, vloeit 'er een dun, ſcherp, maar dikwils weinig dik ſlymachtig Sap uit: de huid zet zig uit, en 'er ontſtaan Uitwasſchen van weeldrig Vleeſch, by de *Negers* bekend onder den naam van *Posſico.*

De

De geneezing van deze Gezwellen beſtaat in dezelve met daadlyke of vermogende Brandmiddelen te vernielen: de *Lap. Infernal.* is het middel, van het welke men zig meest al met goede uitkoomst bedient. De *Indiaanen* wenden tot het zelve oogmerk gebraade ſchyven van Limoenen aan.

Dan, in weerwil dat deze Vleeſch-gezwellen in den grond vernietigd zyn, verſchynen zy, indien 'er nog eenige Pok-ſtof in het bloed over is, of op nieuw ontbonden wordt, doch geduurig weder; en dit is de reden, waarom veelen, by wien de Pokken niet volmaakt geneezen zyn, voor al hun leeven aan deze Gezwellen onderworpen blyven. Niets is derhalven krachtdadiger om deeze plaagen voor te koomen, als geduurende het beloop der Ziekte zorgvuldig in acht te neemen, dat door eene bekwaame geneeswyze voldaan worde aan alle de inzichten, die de Natuur tot eene volmaakte geneezing, niet zonder hulpe volbrengen kan.

De overige der Toevallen, die, of uit de *Indiaanſche Pokken* nablyven, of, na dat die reeds geëindigd zyn, eerst verſchynen, ontſtaan alle uit dezelve oorzaaken, en meestal, doordien deeze Ziekte haare Tydparken niet volmaakt heeft doorgeloopen, zo dat de Pok-ſtof, of niet volmaakt volgens de wetten der natuur van deze Ziekte zig ontbonden, of niet volkomen zig door

de huid ontlast heeft. Sommigen hebben, zo als ik reeds heb aangemerkt, hier uit allerkwaadaartigſte inwendige Verzweeringen behouden; anderen zyn in eene ongedaantheid, verzwakking, waterzugt of uitdrooging vervallen; anderen hebben onoplosbaare verſtoppingen moeten draagen; anderen zyn door de ondoorgangbaarheid van het bloed vervallen in eene hardnekkige zogenaamde zwartgallige Droefgeestigheid (*Melancholia atrabilaria*). In anderen heeft de Ziek-ſtof ſommigen der uitwendige deelen ingenomen, en voortgebragt hardnekkige Oog-ontſteekingen, kwaadaartige Zweeren, Uitzettingen aan de Beenderen *Exoſtoſes*, *Nodi*, *Tophi* en *Caries*, in de Peezen of derzelver uitſpanſels zogenaamde Pees-knoopen (*Ganglia*) enz. De Heer ALLAMAND noemt nog onder de Gebreken, die uit de *Indiaanſche Pokken* ſomtyds nablyven, de kromme uitzettingen van de Beenderen naar buiten, zo dat, zegt hy, deze wangeſtalte by de *Negers* uit de *Indiaanſche Pokken* nablyft, even gelyk by de *Europiaanen* uit de *Rachitis*.

Alle deze Ziekten moeten behandeld worden volgens haare eigene geneezings-aanwyzingen, die van den anderen zeer verſchillenden zyn; maar die dit met elkanderen gemeen hebben, dat men door middel van openende en zagte uitdryvende middelen, de overgeblevene Pok-ſtof

moet

moet trachten ten onderen te brengen. In de uitwendige Gebreken konnen dezelve Leefregel en Geneesmiddelen voorgeſchreeven worden, die ik geduurende het beloop van de Pokken heb aangeweezen; inmiddels dat men uitwendig aanwende, het geene in ieder der gevallen, van de zyde der Heelkunde, byzonderlyk aangeweezen is, gevoegd by de Spaanſche Vlieg-plysters, *Fontanellen*, of *Setons*, die dikwils van dienst konnen zyn tot het af- en uitleiden, immers van een gedeelte van de Ziek-ſtoffe.

Veelen ſtellen tot het geneezen van de nablyvende Gebreken der *Indiaanſche Pokken* de Kwik-middelen in 't werk, en wel tot de Kwyling toe. Men heeft in de daad gezien, dat hier door de allerhardnekkigſte Zweeren, ja bederf aan de Beenderen enz. uit deze Ziekte nagebleven, geneezen zyn; maar men heeft ook waargenomen, dat deze geneezing ſlegts van korten duur was, en dat gemelde gebreken zig wel haast in hunne voorige woede hervat hebben, inmiddels dat des Lyders krachten door de geledene Geneeswyze niet weinig verzwakt waren. Het is derhalven beter, de Kwikmiddelen niet aan te pryzen, noch als middelen, die eene byzondere kracht tegen den aart van de Ziek-ſtoffe in deze Ziekte zouden bezitten; noch als zulken, die door middel van groote ontlastingen dezelve zouden konnen geneezen; maar als zodanigen,

die door middel van hunne openende, bloedverdunnende en uitdryvende kracht, niet min noch meer als de zweet-middelen te pas koomen: ten welken einde ik derhalven alleen de zagtſte der bereidingen van de Kwik aanpryze; hoedaanige zyn de *Panac. merc. Æthiop. min.* de *Liq. Switen.*, in geringe giften, en niet dagelyks toegediend, ten zy men vooraf weete, dat 'er een grooter aandeel van Pok-vergift voor handen is, dat naar buiten diend gevoerd te worden: het middel, door den kundigen Heelmeester G. J. VAN WY onlangs bekend gemaakt, kan misſchien hier ook nog met vrugt beproefd worden.

In het gebruik van deze middelen dient men eenen geruimen tyd te volharden: edoch, waar dezelve vrugteloos ſchynen in het werk geſteld te worden, aldaar worden door ſommigen nog de Zeebaden aangeprezen. Ik kan uit eige ondervindinge niet verzekeren, of zy ooit aan de verwagtinge volmaakt voldaan hebben.

Niet zelden word alles vrugteloos aangewend: de Gebreken blyven hardnekkig voor altoos de volkomene geneezing wederſtaan, of, indien zy al geneezen worden, keeren zy doch wel haast weder. In dit geval blyft 'er niets over, als de overtogt naar *Europa*, alwaar deze Gebreken, onder de aanwendinge van de hier voor aangeweezene middelen, volmaakt geneezen,

zon-

zonder dat de Lyders, immers in *Europa*, ooit aan *Recidiven* onderworpen zyn.

Gemeenlyk geneezen de *Indiaanſche Pokken* het allergelukkigst in de Kinderen ; om deze reden dunkt my, zoude men nog konnen beproeven, of niet in deze Ziekte, zo wel als in de Kinder-Pokjes, met vrugt gebruik konde gemaakt worden van de Inëntinge, na vooraf de eerſte wegen gezuiverd te hebben door een ligt braak- en purgeer-middel. Na de Inënting, zullen dezelfde leefwys en genees-middelen te pas koomen, als in de natuurlyke *Indiaanſche Pokken*. Zy moet niet geſchieden dan aan die, welke deze Ziekte van de geboorten eigen zyn: de *Europiaanen*, dewelke niet uit Ouders geboren zyn, welke deze Ziekte geleden hebben, zyn derhalven van dit voorſchrift uitgezonderd. De blanke Genees- of Heelmeesters, die deze Ziekte nooit ondergaan hebben, dienen zig in de behandeling van dezelve omzichtig te gedraagen, ten einde zig te wagten voor de Beſmettinge ; het volſtaat, dat zy hunne gegeevene bevelen doen opvolgen door een Slaaf, of iemand, die deze Ziekte te vooren gehad heeft.

De gelykheid tusſchen verſcheide verſchynſelen in en na de *Indiaanſche Pokken*, vergeleken met die, welke, volgens getuigeniſſe van verſcheide Schryvers, verſchenen in de Venusziekte, als die volgens hun gevoelen, geduurende

de ontdekkingen van *America*, eerst in *Europa* bekend wierd, heeft veelen doen gelooven, dat deeze twee Ziektens wel eer in *America* niet dan eene zelfde Ziekte waren, eigen zynde aan de landaart aldaar, en die allereerst wierd megedeeld aan de *Europiaanen*, door middel van de venerische ommegangen, die de Reisgezellen van COLUMBUS pleegden met de *Indiaansche* Vrouwen; maar die by de terugreizen, zo van dezen als van anderen, die in het vervolg *America* bezogten, verscheide veranderingen onderging: veranderingen, die men ftelt voornaamlyk veroorzaakt te zyn door het gebruik van kwaade of bedorvene voedfels, inzonderheid op de Schepen geduurende hunne overtogt uit *America* naar *Europa*; door verzuim of liever onkunde in de Genees-middelen, of door het gebruik van zulken, die aan deze Ziekte nadeelig zyn, en voornaamlyk door de verandering van lugtftreek. Men tracht dit gevoelen te ftaaven door de menigvuldige veranderingen, die de Venus-ziekte in laater tyden in *Europa* heeft ondergaan, en die van zodaanigen aart zyn, dat zy deze Ziekte meer en meer van haaren oorfprong, de *Indiaansche Pokken*, doen verfchillen, hoe zy meer daar van verwyderd wordt.

Zonder in het onderzoek te treeden, of de Venus-ziekte nooit voor de ontdekking van *America* in *Europa* waargenomen zy? noch of zy

zy in *America* niet reets afzonderlyk heeft plaats gehad, voor dat ooit eenig *Europiaan* aldaar geland is? zal, zo het my voorkoomt, de volgende vergelyking genoeg volstaan konnen, om te doen zien, dat het gemelde gevoelen de vereischte proeven van waarschynlykheid ontbreekt.

1. De *Indiaansche Pokken* hebben hunne Tyd-parken, die zy doorloopen, even als de Kinder-Pokjes, waar na zy geneezen; ja dikwils zonder eenige hulp van de zyde der Geneeskunde. — De Venus-ziekte word altyd erger, en als zy van de Geneeskunde geene hulp erlangt, eindigt zy niet, dan door eenen allerakeligsten dood, zo min in *America* als in *Europa*.

2. Die eenmaal de *Indiaansche Pokken* hebben doorgestaan, blyven meest al het overige van hunne leeftyd daar van vry, en zy zyn onbesmettelyk, in weerwil dat zy zig blootstellen aan Venerische ommegange met de geenen, die 'er aan ziek zyn. — De Venus-ziekte is en blyft besmettelyk, zo dikwils als men zig met eene besmette vermengt.

3. De *Indiaansche Pokken* doen zelden de Teeldeelen aan, anders dan de Kinder-Pokjes dit dikwils doen, te weeten, door uitwendige Puisten. — In de Venus-ziekte lyden deze deelen het allermeest.

4. De *Indiaansche Pokken*, in den weg die hen de Natuur zelve tot redding baant, door eene onvoorzigtige behandeling met zweet- purgeer- of kwyl middelen gestuit of belet wordende, verschaffen, zo als ik verklaard heb, dikwils zeer moeilyke, ja ongeneesbaare gevolgen. — De Venus ziekte word allerveiligst door sterke zweet- purgeer, maar inzonderheid door de kwyl-verwekkende middelen geneezen, zo wel in *America* als in *Europa*, zonder dat hier uit zulke Naweën, als in de *Indiaansche Pokken*, te vreezen zyn; en, het zy men dezelve daar mede in haar begin of voortgang te keer gaa: zy geneezen deze Ziekte het allerspoedigst en zekerst in haar begin zynde, als zy in de *Indiaansche Pokken* het allernadeeligst zyn, en wel zonder dat men de wederkoomst te vreezen heeft, als by nieuwe besmettingen.

5. In het beloop der *Indiaansche Pokken*, zullen (mits zy kundig behandeld worden) zelden, zo ooit, kwaadaartige Zweeren geboren worden, zo men alleen uitsluite de Zweer, uit welke deze Ziekte gewoonlyk haaren aanvang neemt; maar deeze Zweer geneest meestal onder den voortgang van de uitbottinge. — In de Venus-ziekte zyn zulke Zweeren gemeen; en de *Exostosis*, *Tophus*, *Caries* enz. eigen aan de Venus-ziekte, zullen zelden, zo ooit, in de *Indiaansche Pokken* verschynen, als deze Ziekte

haare

haare Tyd-parken wel ten einde loopt, en op geenerleije wyze daar in verhinderd wordt. —— Maar in tegendeel neemt men in de *Indiaanſche Pokken* de Vleeſch-gezwellen waar, onder de Planten van de Voeten. —— In de Venus-ziekte is dit gebrek nooit waargenomen.

Kan men na deze vergelyking met zekerheid ſtellen, dat de *Indiaanſche Pokken* en de Venus-ziekte ooit eene Ziekte zyn geweest? of, dat de Venus-ziekte haaren oorſprong verſchuldigd zy aan eene verbastering, die de *Indiaanſche Pokken* zouden ondergaan hebben? Is het waarſchynlyk, dat de *Indiaanſche Pokken*, die uit zig zelven geneezen, by hunnen overtogt naar *Europa*, zoodanig eene ontaarting zouden ondergaan hebben, dat daaruit eene Ziekte zoude voortgebragt zyn, die als veel gevaarlyker moet aangemerkt worden? en die geenzins te geneezen zy, dan juist door die zelfde middelen, die in de *Indiaanſche Pokken* allerduidelykst nadeelig zyn?

Immers andere Ziektens, die ons uit vreemde Gewesten zyn aangevoerd, of die van hier zig in andere Gewesten verſpreid hebben, hebben haaren eigen aart altyd behouden, zyn overal dezelfde Ziektens geweest, en hebben, door haare beſmettinge, gelykſoortige Ziektens voortgebragt, tot dat zy verzagt, verminderd, en eindelyk verdweenen zyn! De Kinder-Pok-

jes, naar het waarſchynlykſt gevoelen uit *Arabien* oorſpronglyk, zyn byna in alle Wereld-oorden de Kinder-Pokjes, en zy doen zig op met dezelve verſchynſelen, die de Arabiſche Schryver RHASIS daar van reets opgegeeven heeft. De Pest brengt door haare beſmettinge nooit eene andere Ziekte voort. De Melaatsheid der *Grieken* en *Ægyptenaaren* heeft nooit anders dan Melaatsheid veroorzaakt, offchoon zy uit *Syrien* en *Ægypten* in *Europa* wierd overgevoerd; zy heeft in *Europa* alleen haare woede afgelegd: want zy is, in den tyd van ruim twee Eeuwen, in diervoegen verzagt en verminderd, dat zy eindelyk geheel en al verdweenen, en in de jegenwoordige Eeuwe (als het waare) onbekend geworden is. — De Venus Ziekte, wel is waar, heeft eene ſoortgelyke vermindering of verzagting ondergaan; edoch, hoedaanig die ook zy, zo moet deze Ziekte nog altyd als veel gevaarlyker en hardnekkiger aangemerkt worden, dan de *Indiaanſche Pokken*. Nog koomt in aanmerkinge, dat, indien de Venus-Ziekte haaren oorſprong verſchuldigd ware aan de *Indiaanſche Pokken*, dezelve nu en dan weder in haare eerſte gedaante diende te verſchynen, dat is in dezelfde, dien men daar in heeft waargenomen, ten tyde van CR. COLUMBUS, of, volgens FRACASTORIUS, van den Jaare 1494. tot 1514.: want de *Indiaanſche Pokken* beſtaan in *America* nog he-

heden, zo als zy waren in den tyd van CR. COLUMBUS, en de Venerische Ommegangen met de *Europiaanen* en de *Indiaansche* Vrouwen of *Negerinnen*, zo wel als de overtogten van *Europa* naar *America* en te rug, zyn vry menigvuldiger. Ondertusschen neemt men waar, dat dikwils *Negers*, zo wel als *Indiaanen*, ja Blanken, Venerische Gemeenschap ondergaan met *Indiaansche* Vrouwen of *Negerinnen*, die de *Indiaansche Pokken* of staan te krygen, of by wien zy onder het doorloopen van hunne tydparken aanwezig zyn, zonder dat zy nogthans hier door met eenige Venerische gebreken worden aangedaan; maar wel heb ik gezien, dat kort op deze gemeenschap de *Indiaansche Pokken* zig openbaarden.

Waar zulk eene verwarring plaats heeft tusschen twee Ziektens, die van den anderen in haaren aart zo zeer verschillen, als de Venusziekte van de *Indiaansche Pokken*, kan het niet anders zyn, of de geneezing moet van de een of andere onvolmaakt zyn, ja dikwils gevaarlyk beproefd worden: en dit is dan ook eene reden, waarom een aantal van Lyderen, in de *Indiaansche Pokken*, ongelukkig zyn geworden door de geneeswyze, die zy ondergingen, gelyk aan die, welke in de Venus-Ziekte plaats heeft; terwyl zy zeer wel en volmaakt hadden konnen geneezen worden, had men deze Ziek-

te

te in haaren loop niet geſtoord ; het geen zeker niet , dan aan de min zorgvuldige waarneemingen der verſchynſelen , en hunne vergelykinge met de toevallen in de Venus · Ziekte , kan toegeſchreven worden. De ondervinding bewaarheid , het geen ik voordraage , gelyk nog , zo in eenige andere Ziekte , volmaakt in deze , de gezegden van HIPPOCRATES , *quod* ,

Medicus ſi quidem ſuffecerit ad cognoſcendum , ſufficiet etiam ad ſanandum.

SCHEI-